

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

ОРГАН СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉСТВА У КАРЛОВАЧКОЈ МИТРОПОЛИИ

Бр. 18.

У Новом Саду, 30. новембра 1912.

Год. V.

САДРЖАЈ: Српска учитељска школа у Сомбору. — Наш народ и његова просвета. — Прошлост и садашњост експерименталне психологије. — Школки ред, школска хигијена и важније напомене. — Духовни сензибилитет. — Народна просвета: Рад на народној просвети у ослобођеним српским крајевима. — Практичне обраде: Оглед из катихеза за IV. разр. — Из праксе: Новије пробе рачунских операција. — Листак: Писмо младом учитељу. — Белешке. — Књижевни оглас.

Српска учитељска школа у Сомбору.

(О стогодишњици 3. новембра 1912. год.)

Сто година живети и радити на унапређењу народне просвете, у нас Срба је заиста нешто необично. Столеће рада оставити за собом, даје нараштају тако рећи читаву историју културе народне. Зачети се у некултурном добу, окружен многим непријатељима народне просвете, предан бити тим непријатељима на неговање, па преживети све те непријатеље, ма и занемарен, учмао, ипак је неко — „знаменије“, што рекао српски гуслар. А дочекати стогодишњицу свога живота под истим приликама, то већ више није „знаменије“, него редовна последица некултурног схваћања просветних потреба и запостављање најживотнијих потреба народне цивилизације.

Цео састав нашег стогодишњег рада на школи народној, био је једно лутање и једнострано лоша имитација без правог просветног правца и плана. Верна слика тога је учитељска школа у Сомбору. Биће их који ће оценити ово као суд на пречац изречен. Али ко познаје садржину рада на просвети у народу за последњих 30—40 година, ко познаје прошлост и рад српске учитељске школе у Сомбору, ко с пажњом проучи њен први почетак и развитак првих десетина година и стање наше просвете тада, па упореди са позицијом, ипак ће на крају признати да не судимо

оштро, него искрено. Неискрено суђење о тим нашим приликама, баш нас је и довело ево дотле, да сад већ морамо једном и искрено судити. Наше столетно суђење с разним обзирима и где им је место и где није, не може више ићи упоредо с културним потребама овога века, с тога ми не желимо да та наша слављеница дочека и другу столетницу пролазећи кроз разне обзире, задобивши признање само зато, што је оседела у трпељивости и што је стекла импозантан изглед као столетни храст, који, иако је из окршаја са зубом времена изнео по коју од главнијих грана сломијену, али је ипак угодан оку и осећају, јер га је живописна маховина прекрила од пања до грања.

Идеји човека који је дубоко мислио и искрено културно осећао, можемо захвалити, што смо пре сто година добили учитељску школу. Програм и рад њен у оно доба, знао је шта хоће и то је у оквиру тадањих потреба у знатној сразмери постизао. Но жалост је што сви позвани и меродавни насу у оно доба тако схватили задаћу учитељске школе. И кад је то за оно, да речемо примитивно доба било — жалост, каква ли је жалост тек данас, ако се позиву учитељске школе, не придаје важност у

ширим размерама, него што је то био позив учитељској школи пре једног столећа. А изгледа, и не само да изгледа, јер то изгледа само је један блажији израз, него сви резултати дају нам суд, да се позиву и значају учитељске школе, од стране реакције и данас после сто година нимало не придаје кристалисанија вредност, него што се придавало оној пре сто година. А биће да је ипак нека разлика у времену и његову духу и потребама између тадањих и садањих. Али биће и то, да дух реакције није изменуо своју боју ни за сто година, па ако носиоци просвећеног доба и сада не стресу дах реакције, и на овој васпитачко наставничкој грани народне просвете, као што то чине на другим просветним радњама, онда ће нас и друга столетница затећи у народној просвећености тамо где смо сада.

Српска учитељска школа имала је у своме дугом животу, два ванредно светла момента. Један је у стварању њену и зачетку, а други је у препорођају њену. Оном је био творац Урош Несторовић, другом др. Ђорђе Натшевић.

Значајно је да ниједан, ни други није био педагог по позиву, по струци. Али Римљани су рекли: „Песник се рађа!“ И педагог, прави педагог, је песник. Песник који душу изазива на познање вишег света и спрема је за појимање тога света. А ми смо били у прошлом столећу веома сиромашни у таким богоданим педагозима-песницима. Јер да је мало друкчије било, данас би боље стојала ствар наше основне наставе и центра одакле она треба да добија полета.

Одјаци Фелбигеровог саганског метода, не само да су пре једног столећа, нашли згодна поља за себе у тадањој сентандрејској учитељској школи, што је тада добро дошло буђењу основне наставе, него су они, живећи без великих варијаната у том заводу кроз дуга деценија, дочекали да се у неким извесним контурама очувају и о стотинитој облаци тога завода. А да основна настава још и данас стоји под утицајем фелбигерова табеларна метода и његових читанака, сведок су још и данашње педан-

терије у специјализацији наставног плана и преоптерећавање читанака градивом из религије, које све према духу времена и многостраним захтевима постављеним данашњој основној настави, никако нема места онде где је постављено. Већ ова два момента су довољна познаваоцу школина рада, да стече појма у којем правцу плива наша настава. А да јој тај бирократски и клерикални правац не могу дати полета, то је јасно. Али исто је тако јасно да и принципи некадањег подузетног саганског просветитеља, не могу из учитељске школе данас извести коло просветних радника са онаким идеалима, на које народна просвета жудно чека да их они унесу у народ. С тога и видимо да обележја сентандрејских препаранада још и данас стоје као заштитна марка на нашим младим учитељским нараштајима и још никако се не налази песник-педагог у учитељској школи, који би попут Несторовића у своје доба, и Натшевића у своје, дао полета образовању учитељских нараштаја према потребама садашњег духа времена, и дао им стручне спреме према садањем духу наставе и васпитања.

Тај недостатак не онајају шири кругови друштвени у свој садржини његовој, јер им све те околности нису темељно познате и суд њихов стечен површним или недовољним познавањем прилика, задржава се при посматрању нашег учитељског и наставног рада или по личним добрим утисцима према познатијем појединцу или често по површно и једнострано стеченим информацијама из званичних списа и штампе о бројнијим представницима нашег сталежа. Не поричемо да има где кад и знатнији број непријатних појава. А баш напред означени недостатци носе одговорност што бива знатнији број таквих појава, јер кад би центар у којем се прекаљују воље и осећаји будућих просветних радника, кристалисао у души њиховој те потребне одлике, излазиле би младе душе с дубљим погледом у живот, знатном енергијом за рад. Док то не буде, дотле ће и интелигенција душе народне рачунати са недовољно успеха. Они који у том

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

слабом успеху жању, не само да не виде и не схваћају многе потребе културнога рада, него и оно што виде, неће да виде, и мирне душе дочекаће као они сад, тако и њихови последници кроз сто година, да све стоји тамо где је било још у Сентандрији. Само што ово столеће неће моћи трпети таку неточњачку струју и оно ће разрачунати са оним који неће с њиме у корак. И ако школа и настава, као представник рада на друштвеној просвети не буде имала духа и полета да своме народу да што јој је дужност и што народу припада, разбудиће је друштвена бујица и повести собом, можда у нежељеном правцу.

С тога о столетној облетници српске учитељске школе сомборске, друштво српско тражи од свију оних који њоме руководе, да јој даду правац који одговара просветним друштвеним потребама.

Преображајем учитељске школе, постићи ће се преображај основне наставе, а то ће обоје утицати погодно и на преображај народне просвећености у опште. Таким путем добиће се не само стручно много спремнији радници у школи, него ће они бити вештији и у решавању многих других просветних питања у народу. Да се то постигне, одговорност је у првој линији на школским властима. Но школске власти могу стати на становиште сувремених народних просветних потреба, само тако, ако буду организоване на оном основу, како је то изрекао општи митрополијски учитељски збор у Новом Саду 1910. г. С тим становиштем не слажу се додуше представници цркве, али они осим разлога, да им положај штити њихов престиж, немају других разлога, јер све остало говори да ће само тако заструјати нов просветни живот у свима жилама нашег народног организма, ако школа буде самостално просветно огњиште. Прави и искрени народни пријатељи ако су то у истину, прихватиће то становиште у принципу његову, а за појединости је већ лакше доћи до споразума. Не треба дакле чекати опет крајњи момент и школска питања решавати преко ноћ, као што се то више пута у нас радило. Школско питање треба да нам је

прво, али кад већ нисмо толико напредовали, да га увек на прво место истакнемо, а оно бар да га не одбацујемо од данас до сутра, него да о њему озбиљно, зараније, обележимо своје становиште и истрајно настојимо да оно и дође једном у свој прави колосек. Народним вођама, који ће имати да пречишћавају ово хаотично стање у аутономији, дужност је да будном пажњом прихвате већ сад школско питање и среде га и спреме онако, како сувремене народне потребе захтевају, без обзира хоће ли се умалити чија власт. У школским питањима не може бити на првом месту питање власти, него питање познавања теоријских и практичних просветних потреба, више слободног погледа и појимања самосталности просветног рада и његових раденика. Више напредности и слободе, а што мање застарелости и ропства.

У том знаку ће све школе и сва просвета процветати, па ћемо тада и о учитељској школи свакојачко моћи имати бољи суд, јер ће и резултати њена рада бити тада много правилнији и пластичнији.

М.

Наш народ и његова просвета.

(Свршетак.)

Рекох, много жива црква и свештенство тражи од школске деце. И овде се испољава у правој светлости и наш целокупни друштвени живот. Ако само можемо, натоварићемо сав посао једној установи, личности, осталих се то ништа не тиче, само посматрају и — критикују. Споменуо сам, да црква не може заповедати одраслима да испуњавају црквене обреде, који проистичу из добре воље, једино се може деци и учитељу и ту је сва жива црква сагласна. Не води се ту рачуна ни о нежном дечјем телесном саставу, душевној и телесној снази, издржљивости, кобним здравственим последицама, вољи и т. д. Тако је жива црква навикла и тако треба да остане и даље. А статистика о дечјим болестима? Ко о њој бригу води? Ту смо просто једни узор конзервативци, да чак и они у Ен-

глеској могу од нас узајмити мустру. И ти захтеви су једнаки зими, лети. Жива одрасла црква не прави разлике, особито они чланови, који немају своје деце. И ми сви ћутимо. Зашто? Што ће они, који немају ни појма о дечјој души, ни појма, како се развија љубав у деце за своју веру, цркву, гракнути, да си безварац, а међу тим ми радећи, овако баш радимо у корист вере, живе цркве. Зато је врло нужно, да о овоме поведемо озбиљан разговор.

Замислите међаву, кишу, влагу, блато. Субота је. Свршило се предавање у топлој школској дворани. Звони други пут на вечерње. Многи интелегентнији су већ пре тога послали своје служавке и „измолили“ децу ради тога и тога, а у ствари, да им деца не иду у хладну цркву. Сада из топле собе, са *свом* децом у хладну цркву на вечерње, на коме од живе цркве осим учитеља, свештеника и црквењака нема *никога*. Деца су ту по заповести — команди, као и споменута тројица. А не би ни они дошли по невремену, да не морају. Петоро-шесторо је деце побегло, те је учитељ и потрчао за неким, попретио му, али се братац и не обзире. У понедељак због бојазни и не дођу у школу, него место њих дође родитељ — социјалиста или други који члан цркве са протестом. На вечерњу настане једно ужасно свеопште кашљање и кијање, цупкање слабо обувеним ногама. Озебле ручице у џеповима, у девојчица, која нема топлу мараму прекрштену преко груди, под кецељицама. Функционари ни да мрдну очима. Пропис је. Маневри се распуштају у непогоди, а ми децу држимо у хладној цркви, многу полуодевену. Сутра-дан, недеља и светац, ако је непогода, нема их ни трећина, а каткад ни за облачење, јер су сада у власти родитеља, а ови не пуштају децу, што је сасвим разумљиво. После се опомињу и буде их у идућу недељу или светац више, али само силом. У пролеће и лети, не мораш их гонити а особито у свечане дане, у којима им црква спрема радости. Врбица, трава у цркви, цвеће на Ђурђев-дан и т. д. Ту су они са целом душом својом, красном, дечјом

душом. У понедељак, а после светаца са невременом, кашљање у школи, а многи изостају — прехладили се. Зашто да присиљавамо децу на полагање јутрења, вечерња и службе када је хладноћа и невреме? Нека им је тада од воље, а добро одевена и *старија* деца, па ће и тада доћи. Тражи ли то од нас Бог и вера? Не. Та и у самом катихизису стоји: „Када год може“...

Снег, блато, киша. Школски је дан. Укоп је. Наредиш децу за облачење. Морају да иду. Газе блато, поје целога пута. И нико да погледа у лице, очи детета. Прочитао би му из ока, како му се увлачи мржња према цркви, рипиди, свештенику, учитељу. Када није школски дан, не можеш их искупити, јер немају воље, а и инстинктивно осећају, да прети опасност њиховом здрављу. Шта ово значи, јасно нам је.

Даље: Деца су целе недеље слушала предавања у школи, те се у недељу, у осам сати искупе на каталог и тамо, где нема катихете, а где и има, али не долази, да им чита еванђеље и тумачи, поје до службе, јер жива црква захтева и сувише од деце у црквеном појању. Основа од 1891. коју је саставила наша Архидијецезална конзисторија у Карловцима, а кр. земаљска влада прописала, тражи само од деце у *првом разреду* осим одговарања на јектенија *све њрокимене у осам гласова њред айосћолом* и „*Сви језици восплешчите*“. А од старијих разреда и сувише. У многим се местима туже, да деца не певају више лепо, као некада. Али, некада се није друго ни учило, осим цркв.-словенски и — појање, а многи су стари учитељи до пре десетак година више неговали црквено појање, него остале предмете, јер за прво беху много способнији. Осим црквених песама на недељним службама (и херувика, достојно, причасно) траже се сви тропари и кондаци, Благослови душе и Хвали душе, Тело Христово, Вечери твојеја тајнија, песме Божићње, Ускршње и т. д. Колико учитељ намучи и себе и децу док ово све научи, знаће само онај, који зна, како деца тешко уче теже мелодије, а наше су цркв. песме готово све тешке.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

По педесет пута ваља отпевати по који одељак. Знају то и наши свештеници, а то ће и бити узрок, да се они врло нерадо примају дужности, да макар младеж, а требало би и школску децу, наравно уз награду, где нема појца, науче бар најнужније из црквеног појања. Нема већег свечаног дана, особито Ускрсе, Божић, Богојављење, када деца заједно са учитељем не промукну. Није учитељима само тешко певати у цркви, него је тешко и децу научити. То је заиста тежак и напоран посао и то нема нигде, само код нас, да се толико захтева од — школске деце! Зашто не учимо сви, који разумемо црквено појање, одраслије? Зато, што **НИКО** неће, јер је најтеже, па богме ни наши свештеници.

Па шта видимо? Чим које дете сврши школу, не видите га више у цркви, или ако великим свечаником и дође, склања се за старије, да не мора — појати! Он као мисли, за пет година свога школовања дао је живој цркви свој део — те сада неће више за њу да зна. Па то још све није доста, него пре неколико година издала је наша Конзисторија нов пропис, који је додуше у већ споменутом, само са ознаком „где прилике дозвољавају“ да морају деца од Ускрса, па до краја школске године ићи на свакодневно јутрење! Деца се морају скунити у 7 с. и чеврт на осам на кратко јутрење, после поново у школу. Има ли ово смисла? Та што је сувише, па да је мед, досадиће. Деца се не скупе сва у 7 с. Па та јурњава у цркву за време јутрења, па после испривавања учитељу ради недоласка и т. д. По моме најдубљем уверењу, овим само одбијамо децу од цркве, позивајући их у њу и кад треба и кад не треба. Када ћемо се опаметити, те олакшати деци, да мало и своје детињство проведу? Зар не би ово било доста, научити децу одговарати на јектенија, Херувику, Достојно и Причасно, тропаре и кондаке на Божић, Ускрсе, Богојављење, Св. Саве, а тропаре само на оне свеце, на којима има највише свечара, једну божићну и песму св. Николи? Зими не приморавати децу да иду у цркву када је хрђаво време и хладноћа,

јер црква не тражи здравље дечје. На укопе, особито зими, нека се траже одрасла деца, пофторњаци. Тако би требали, дакле, да олакшавамо деци, па ће она завољети своју цркву и неће од ње бегати.

Ето вам узрока, зашто су цркве празне.

А шта жива црква тражи од учитеља и ни од кога другога? Да у цркви, са школском децом и *сам* обавља две трећине посла у извршавању обреда црквених појањем и да баш *он, сам* учи школску децу црквеном појању без награде или уз малену, худу награду. Зар не би могли и свештеници учити децу црквеном појању? Та то је њихов специјалан позив. И видите, они се не примају тога, а замерају многи учитељу, што тежи, да са себе скине ту обвезу, а многи ту тежњу криво и схваћају, импутирајући учитељству другу тенденцију. Али, руку на срце. Нису томе криви свештеници. Има ли тога човека, тога сталеза, на свету, који се не би радовао, те настојао, ако може, да са себе скине извесне дужности и преда другоме или, да на себе не преузме извесне послове, ако не мора? Нарочито оне који нису његови, него су му силом наметнути. Некада су били учитељи само појци и учили цркв. словенски језик и ништа више. До пре само двадесет пет година, ти су се учитељи свађали због *песнице* и врло би радо долазили и на „полуношнице“ које су стари неки наши свештеници одржавали. О славама црквеним је права јагма око појања. Најпосле нису друго шта ни умели и појање им беше све и „јестество“ чиме су брилирали у народу, а неки као „чувени“ појци долазили до мале пуне славице. Ниси им веће радости могао учинити, него кад си им похвалио глас. А ко би настојао, да им одузме појање, додирнуо би их у живац. Тако је појање и учење деце у појању остало лепо на учитељима, *јер се нису шоме проишвили*.

Беше такво доба.

Настаде ново. Модерна школа тражи **правог учитеља** и *само учитеља*. Ко хоће и појца оваквог, какав је данас, нема правог учитеља ни праве школе. Од многог рада, а слабе награде, малаксава, те и поред најбоље воље, не може вршити

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

савесно дужности учитеља, јер модерна школа од њега много тражи. Модерни учитељ треба да је уметник у своме раду, а такав може бити само онај, који се ваљано спрема, даље самообразује. Модерна школа тражи добар школски врт за практичне демонстрације, па и пчелара и бубара т. ј. да предњачи народу, па јавна предавања, а где су још и остале жеље народа. Зато се мора учитељу скинути појачка дужност. Нека се установи нови појачки сталеж, чији би чланови на зато приређеним курсовима учили појање и били појци, или, ако се то не би могло, нека их свештеници уче, јер имају више времена. Ти би онда учили и школску децу, а ако не би могли, онда би и ту дужност ваљало да преузму свештеници, а учитељи би их потпомагали, када би били спречени. Наравно, да би их за ту дужност морали засебно наградити. Модерни је учитељ увидео, да као појак не може имати ни потребног угледа, нити вршити успешно своје васпитачке дужности, јер се толико умори, да му по два-три и више дана после великих светаца фали енергије, снаге за рад у школи.

Верујте сви, да то није кайриц од стране учитељства, него једна прека потреба. Појачка дужност довађа учитеља у потчињен положај према члановима живе цркве и свештенику, а отуда се изродила многа зла на штету **народне просвете**, те ако хоће свештеник што добро да уради, смета му учитељ и омаловажава га, а ако учитељ, исто чини свештеник — а народ пати. Модеран учитељ, као и сваки други сталеж тражи, да се ослободи свију утицаја, који га спутавају у његовом просветном раду, те жели само **стручан надзор**, и ништа више. Тражити дакле слободу и од стране цркве у свом раду, која жели и настоји, да учитељ две трећине посла при црквеним обредима врши и да научи децу црквеном појању бесплатно, или за худу награду од десет К месечно. И свештенство се — што је сасвим разумљиво — у великом броју, заједно са већином чланова живе цркве бори за одржање овога стања. Први, да не би

дужност учења деце у појању на њи прешло а ови други, да не би морали плаћати више другог појца, јер сами ратарни говоре, да они не би тај посао вршили ни за 800 К, јер — веле — шта само обвеза стаје, т. ј. *мораи* ићи на вечерњу, јутрењу, па макар „ванцаге“ падале. Све разумемо и не меирамо. Меродавни ће решити ово питање не у корист учитеља, свештеника или одрасле живе цркве, него у корист **народне просвете** и васпитања деце, јер држави не може бити свеједно, какве ће јој грађане васпитавати школа, и да се њен рад кочи у напредном правцу ради ципилука живе цркве, да не плаћа себи појце из других сталежа, или оних, који би ради *да имаду неког уџлиса бар на учишеља и школу, када су им враћа од других сталежа — зашворена.* Учитељство ће бити ослобођено ове дужности, или ће их бити све мање и мање, те ће нестати и **учитеља и појца...**

Јесте, учитељево је место у школи, свештениково у цркви, бележничково у општини, судчево у судници и т. д. Хоће ли који сталеж да другоме помогне, може то бити само *добре воље*, а никако заповедајући под знаком потчињености. Шта се у овоме случају догађа између учитеља и свештеника и чланова живе цркве нећу да навађам, нити да дирам у осетљивост и једних и других, само ћу напоменути, исто оно, што између мужа и жене, који се већ одавна не трпе, **али развод брака не траже само ради деце**, јер ко ће њих хранити и *неговати*? А једна половина и више испремештаних учитеља испремештано је из узрока, који су произашли из овога одношаја.

Казао сам тамо: *добре воље*. Ја знам, да има много учитеља, који ће за пристојну награду вршити дужност црквеног појца, јер им се у томе једином случају пружа прилика, да поред своје худе плате нешто још зараде, да могу своју децу извести на пут и да на данашњој скупоћи не — гладују. Али ће се примити ипак само под условом, да му у певници нико не заповеда, а школску децу да научи оно, што је најнужније. Један мој добар пријатељ — свештеник рече ми,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

када смо расправљали ово питање: „Када су учитељи из принципа против обављања дужности црквеног појца, дозвољавам чак и из разлога оштерећености, те пошчињености, онда се не би смели исте примити ни уз 2000 К награде!“

„Немаш право — рекох. — Ради се о морали и не морали. Друкчији су чланови народа па и свештеници према онима учитељима или појцима из других сталеза, који не морају певати. Из бојазни, да не напусти појање, па да не пређе на другог, скупљег, не заповеда ти нико ништа, него певаш по својој слободној вољици, на „две и славу“ и т. д. Научиш децу најнужније. Осим тога, познато је и теби, да добра храна надокнађује снагу истрошену у раду, па добра храна, када се омогући и учитељу, надокнади и његову утрошену снагу, а може о феријама да посети и какво јефтино купатило, да мало пропутује, види, да набави себи коју књигу. Дакле видиш, околности стварају принципе. Даље, нећу да ти наваћам, како пролазе учитељи, који немају гласа. Узме их село на миндрос, те му трни углед — а по томе и народна просвета. Многи је болешљив, те не може обављати дужности појца, а по данашњем адету мора. Дакле: опрости се морања и пошчињеног положаја. А сваки ће од нас помагати и даље и цркву и свештенство по својој вољи, јер смо ми као учитељи први и синови православља и српске цркве. Нека свештенство остави учитеља на миру у певници, ако је појак, и у школи, те као што се ми не мешамо у ваше послове, не мешајте се ви у наше, па смо одма пријатељи и као такви, потпомагаћемо се од срца, јер ће ићи у корист народа и његове — просвете“.

Прег.

Стеван Радић.

ПРОШЛОСТ И САДАШЊОСТ ЕКСПЕРИМЕНТАЛНЕ ПСИХОЛОГИЈЕ.

Dr. phil. & paed. Паја Р. Радосављевић — Љуборн.

— Посећујем брат Хрвату: Жиги Чајковцу,
проф. у Загребу. —

(Наставак).

V.

Дошав до данашње доба, ми се посве природно питамо: Како сада иде радња

у психологији? Експериментална психологија данас је припозната као члан фамилије наука; додуше њезино стање и карактер њезиног прогреса је различит у различитим земљама.

Све до јако експериментална психологија бјеше искључиво њемачка наука. У прошлом одјељку ја сам се осврнуо на то. Па ни данас у Њемачкој број психолошких лабораторија није богзна како велик и количина капитала што је уложена врло је незнатна кад се сравни са издацима многобројних американских психолошких инштитута. Но, ипак се мора признати да најбољи рад у психологији потиче из њемачких психолошких физиолошких лабораторијума. Узроци тог резултата многи су; главни је тешки, часни и тачни рад. (О њемачкој психологији до 1885. год. сравни Рибовљево дјело: *La psychologie allemande contemporaine*, Paris, 1885). Данас постоје лабораторији у вези са професуром филозофије и психијатрије у неколико већих њемачких универзитета, н. пр. у Берлину (директор Штумпф са Лишманом); Лајпцигу (Вунт са Виршом), Вирцбургу (Килте), Минстеру (Мојман), Минхену (Крејелин), Гетингену (Г. Е. Милер), Хали (Ебингхаус, недавно покојни), Бреслави (Штерн), Бону и још у некојим мјестима. Недавно је основано друштво за психолошко истраживање, са сједиштем у Берлину, а Њемачко учитељско удружење већ од неколико година има свој сопствени психолошки лабораторијум у Лајпцигу, чији је предсједник унив. доцент Др. Макс Кран. У савезу с овим лабораторијем, који се у првом реду држи испитивања психолошко-педагошких проблема (као и Мојманов чувени „Часопис за експерименталну педагогију“) држе се курсеви за наставнике свију школа, организација, која је одавна спроведена у Савезним државама америчким.

Год. 1890. основан је нарочити часопис за психологију: „*Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane*“. Покренуо га је Ебингхаус и Кениг у кооперацији Ауберта, Екснера, Хелмхолца, Херинга, Криса, Липса, Г. Е. Милера, Прајера, Штумпфа, Пелмана, Цијена и др.

До данас је публиковано преко 60 све-зака са непроцјенивим материјалом експерименталног испитивања. Не мање важан часопис јесте „*Archiv für die gesamte Psychologie*“ што га је проф. *Ернст Мојман* (тада проф. у Цириху) покренуо у друштву са Виртом (Wirth), Јодлом, Килпеом, Штерингом, Липсом (Lipps), Киршманом, Крепелином, Штумпфом, Хефдингом (Höfding), Вунтом и др. То је један од најбољих стручних листова у данашњој психолошкој науци. Он је покренут 1903. год., кад су престале Вунтове „*Philosophische Studien*“. Но, годину двије послје тога проф. Вунт предомисли се и поче опет издавати радове свог психолошког лабораторијума под насловом: „*Psychologische Studien*“. Тако су исто важне и публикације *Крепелинове* школе (сада у Мипхену, које излазе под насловом: „*Psychologische Arbeiten*“. Професор *Штерн* и *Ото Липман* издају врло добро уређиван лист: „*Zeitschrift für Angewandte Psychologie*“).

Поред свег факта, да толико много испитивања и дан дањи долазе из Њемачке, број психолошких лабораторија није богзна како велики и екипажа није баш тако екстензивна нити се може сравнити н. пр. са некојим великим американским психолошким институтима, нарочито са лабораторијама у харвадском, чикашком, јелском и њујоршком универзитету. Но, и ако је процес спор, он ипак стално напредује. Најзнаменитије обиљежје лежи у факту, да пруска влада настоји да оснује лабораторије свуда ондје гдје год се нађу способне личности. Наравно, и дан дањи и Њемачка пати од недостатка тих способних личности у великом броју наставника филозофије у њемачким универзитетима и данас их је

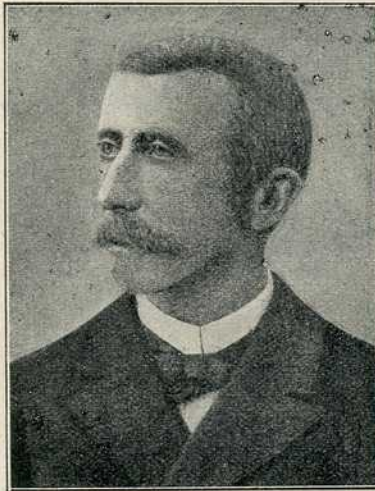
релативно мало, који се специјално посвећују експерименталној психологији.

У *Швајцарској* постоје такође два велика психолошка лабораторија: у Цириху (директор проф. *Шуман* (Schumann), пређе Мојман, који је и основао тај завод) и Женеви (*Флурно* (Flournoy) и *Клаперед* (Claparède)). У изгледу је да ће и проф. *Дитг* (Ditt) покренути лабораторију у бернском универзитету. *Флурно* и *Клаперед* издају врло лијепо уређиван часопис: „*Archiv des Psychologie*“.

Прво дјело експерименталне психологије у *Француској* јесте дјело под насловом „*Intelligence*“ од *Тине-а*. Оно је публиковано 1870. г. Та књига, која је створила епоху у Француза, у главном је радња о патолошкој психологији, основана на посматрању, које је добивено од алијениста. Она је врло систематски написана; многи дијелови њезниши данас су застарјеле ствари; други дијелови, н. пр. партија о репрезентацијама и данас много вриједе.

Год. 1875. изашла је прва свеска чувеног часописа: „*Revue Philosophique*“,

ког је основао *Th. Ribot*. Проф. Рибо много је допринео развоју психологије у Француској. У првом реду овим својим „Пријегледом“ он је отворио врата новим идејама. И онда, својим многобројним дјелима (помињем: *L' Hérédité psychologique*; *Psychologie anglaise contemporaine*; *Psychologie allemande contemporaine*; *Maladies de la mémoire*; *Maladies de la volonté*; *Maladies de la personnalité*; *Psychologie de l' attention*; *Essay sur la creative l' imagination*, и т. д.; он је у кондензованој и лако схватљивој форми изложио физиолошку психологију, да не говоримо о његовом великом наставничком раду у *Collège de France* у Паризу.

Сл. 5. Теодул Рибо.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

WWW.UNILIB.RS

Због тога га Французи (и пр. *Бине*) и сматрају својим вођем и мислим, да ћу погодити жељу читаоца ако и његову слику овдје изнесем.

Год. 1878. професор *Charcot*, славни лекар у *Salpêtrière* почео је да публикује своја испитивања о хипнотизму, нервно стање које је и данас слабо дефинисано, и ког су француски психолози проучавали са предилекцијом. Мало касније проф. Чарко — приликом клиничког предавања о афазии — изнио је ингениозну теорију о језику и мишљењу (теорија о визујелним, акустичким и моторичким духовним сликама или представама), теорија, која је постала класичка и ако је по свој прилици нетачна у многим фундаменталним тачкама. То исто вриједи и за његове теорије о хипнотизму, од којих су неке посве уништене — факат, који нимало није бунео његова даља истраживања, која толико послужиле науци.

(Наставиће се.)

Школски ред, школска хигијена и важније напомене.

Практично упуство за млађе учитеље.

Пише: студ. iuris **ЈОВ. ИСКРУЉЕВ**, учит. вежбаонице учит. школе у Сомбору.

(Свршетак.)

В) ВАЖНИЈЕ НАПОМЕНЕ.

а) Помоћници, редари.

Да би учитељ олакшао себи рад у школи, треба да има помоћнике. За помоћнике узимају се старији и бољи ученици.

Два ученика одреди учитељ да пазе на чистоћу и ред у школи. Они отварају и затварају прозоре, бришу таблу, спремају воду за прање руку, бришу сто, скамије, пазе на пећ да се не угаси, остављају школски намештај и учила на своје место.

Један ученик увађа и извађа ученике. Оп пази на ред и чистоћу ученика. Гледа да ли је сваки донео школски прибор, да ли је оловка зарезана, да ли су све књиге донесене, да ли му је цело одело, да ли

му је тело чисто. О свему овоме реферирше своје учитељу.

Један ученик увежбава градиво са I., други са II., III., IV., V., VI-им разредом. Осим тога они испитују задану лакшу лекцију, прегледају домаће задаће. У више разредној школи, уместо тихог вежбања, ако је лепо време, нека иду ученици са књигама у двориште или ходник и нека уче своју лекцију.

б) О ученицима.

Књиге и прописеви нека су завијени. Прописеви нека се држе у тврдим корицама. Цртанке своје нека се не носе кући.

Сваки ученик нека има показивач од дрвета за показивање при читању. Показивачем нека се и на мапи показује. Он нека је на једној страни увијен платном, да не би дерао мапу. Књиге ваде деца по команди. На *један*, ухвате за књигу, *два* метну књигу на скамију, *три* међу руке натраг и чекају заповест.

При читању I. и II. разред седи. Остали разреди стојећки читају.

Прописе и цртанке купи само један ученик и то овако: Сваки ученик преда свој пропис, цртанку своје другу, који их метне на свој пропис, цртанку, ученик долази и метне пропис на пропис а сортира их по разредима.

Свака скамија нека име две мастионице. Најстрожије треба забранити, да деца доносе у школу мастило. Мастионице нека су само до половине пуне. Забранити треба тресење пера на под,

в) О учитељу.

За успешно вођење школске наставе захтева се од учитеља, да се пре почетка школске године добро спреми. Због тога треба добро да проучи наставну основу. Треба да је начисто са свима оним методама, којима жели да постигне успех у појединим предметима. Треба да је спремио све спољне књиге и начинио попис потребних учбеника и осталих прибора. До првога септембра треба да је спремио: специјални распоред часова, седмични распоред часова и све записнике (уписни, о изостајању, о свршеном раду, почетници) — 1. септембра (по нов. кал.) почиње школска година. Уписивање на селу нека траје

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

најдуже 8 дана, у вароши 4 дана. После уписивања држи се призивање Св. Духа, а идући дан почиње редовна настава. Првих дана подељује учитељ књиге, школски прибор; упознаје ученике са школском децом; испитује им знање и саопштава распоред часова. Да се не би траћило много времена на писање распореда часова, учитељ заповеди најбољим ученицима, да целој школи пишу распореде. I. и II. разред не пише распоред часова.

Учитељ се код куће спрема свагда за сутрашње предавање. У школу долази $\frac{1}{4}$ часа раније. За то време спреми све што му је за настављање потребно, том приликом спреми и градиво за тихо вежбање, те тако спреман отпочиње школску наставу. Док учитељ са једним разредом ради, неки разреди могу учити код мапе или, ако је топло, могу изаћи у двориште и тамо могу учити. За то време могу старији ученици млађе (I. р.) већбати у писању.

Прут је из школе избачен. Место прута може имати кратак штапић од 8—10 цм. за показивање и опомињање на мир. Телесна казна је забрањена. Накарађивање ученика такође је забрањено (магареће уши). Клечање, стајање у буцаку нека се не практикује. Са ученицима не треба бити сувише строг нити сувише благ. Нека се што мање иде међу ученике, нарочито кад се предаје, јер тиме се расејавају ученици, а може се догодити да ученици праве разне гримасе и вуку учитеља за капут. Учитељско је место и пред скамијама. Бригу о школској дисциплини води он сам. Зато пазача нека употребљава у крајњем случају. Но том приликом нека буде пажљив да не буде кшефтовања, мржње итд. Ррђаве ученике најбоље је дисциплиновати тиме, ако им поверимо коју дужност. У дворишту нека је присутан и учитељ, нека се и он игра са децом. У цркви ће деца бити мирна тада, ако им је учитељ буде служио за пример. Пазити треба да деца не пуше, да се не коцкају, не пију. Оснивати треба међу децом антиалкохолична, антеникотинска друштва, навикавати их треба на штедњу. Заштећени новаца нека улажу

у поштанску или другу коју штедионицу. Уштећеним новцем могу ученици чинити мања или већа путовања са својим учитељем.

О Божићу, Новој Години, Светоме Сави итд. треба држати свечаности. Ношење вертепа треба најстрожије забранити. Ово је узрок многоме злу. Том се приликом уче деца пијанчењу, тучи, свађи, прошњи, том приликом назебу итд. Државне свечаности најтачније одржавати. Том приликом учитељ нека држи ученицима свечан говор.

Учење једино у хору треба најстрожије забранити. За време наставе није слободно друге послове обављати. Карактере треба из школе искључити, јер нам они најмање пружају карактер дечји, кад знамо, да су они инфорсирани тучом, претњом и кварењем неколико њих, док није постигнут такав, какав ће смети ићи на испит. Карактери нека су писмене радње дечје. Испите треба реформисати. Они нека су једино свечаности. После испита на неколико дана држи се благодарење, подељују се извештаји и наступа велики одмор.

Духовни сензибилитет.

Од

ГБР. КОМПЕЗРЕА.

Превео

ВАСА СТАЈИЋ.

ДУХОВНИ СЕНЗИБИЛИТЕТ. — ЛИЧНЕ НАКЛОНОСТИ.

Духовни сензибилитет. — Улога сензибилитета. — Наклоности. — Равни облаци наклоности. — Класификација страсти, по Вотиету. — Критика ове теорије. — Истински карактери страсти. — Разне врсте склоности. — Подела склоности. — Личне склоности. — Инстинкт самодржања. — Самољубље — Властољубље. — Љубав за својину. — Егоизам — Кобне последице егоизма.

Морални сензибилитет. — Ми смо проучавали (*Лекција III*) телесни сензибилитет и сензације. Испитивање духовног сензибилитета и осећања смо одгодили док не проучимо интелигенцију. Духовни сензибилитет, то је сензибилитет појачан интелигенцијом, вођен и упућиван њоме према предметима који су виши од чула и органских функција. Осећање има увек за полазну тачку неку идеју: егоистична осећања претпостављају идеју о нашем Ја; осећања привржености, идеју о личностима које волимо и о њиховим осо-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

бинама; патриотизам одговора идеји о народу, итд.

Улога сензибилитета. — Нашло се филозофа који су озлогласили сензибилитет. Стојичари* су хтели да из живота мудраца искључе осећања. Савршен човек је био, по њихову схватању, неосетљив, равнодушан према смрти његових родитеља и пријатеља, према пропасти домовине.

Здрави разум осуђује ове заблуде. Човек је, заправо, тим савршенији што је више осетљив, под условом, међутим, да му сензибилитет буде управљан умом, да се не извргне у сентименталност, да не залута у претераностима страсти.

Задовољства која су резултат духовног сензибилитета, задовољства од наклоности, задовољства од уметности, од науке, не само што нису недостојна човека, него су можда оно што је у његовој природи најплеменитије.

Сем што живот чине пријатним, имају она и своју нарочиту вредност: као ум, и она су сведоци за достојанство наше природе.

Још више, емоције сензибилитета имају дубок утицај на друге способности.

Без сумње је интелигенција понекад помућена сензибилитетом; дух је обманут срцем. Али у другим случајевима, напротив, интелектуалне способности су подстакнуте, препадражене осећањем. Вовпарг* пије без разлога рекао: „Велике мисли долазе из срца“.

Воља би понајчешће била немоћна, кад не би, и она, била уздржана осећањем. Није доста хтети добро; треба га волети. Велика дела, херојско пожртвовање, скоро увек су надахнути осећањем. Наклоности су у првом реду међу самим принципима моралнога живота и вољне радње. Грешили су неки строги моралисти, као Кант, кад су из морала искључили задовољство. Шилер,* ругајући се модерним стојичарима, рекао је у шали: „Долази ми да се кајем, и почињем веровати да сам згрешно: мени чини задовољство кад обвежем своје пријатеље“. Задовољство које човек налази у томе што је честит, никад није оштетило врлину, за коју је оно награда.

Сам бол има своју улогу у људском животу, и Алфре де Мисе, велики један песник, могао је с разлогом рећи:

„Уч. ник је човек, бол му је учитељ“.

Бол је потстрек, јер нас изазива да се боримо против њега, да напрегнемо све своје снаге, како бисмо се отресли његова загрљаја. Он је и средство за окрену, јер челичи карактер.

Наклоности. — Духовни сензибилитет обухвата велики број тежња, којима се даје опће име *наклоности*.

Наклоност је дакле природна тежња која за полазну тачку има неку идеју, појам, и која, кад је задовољена, урађа осећањем радности, а кад је запречена, осећањем бола.

Свака наклоност према неком предмету претпоставља одвратност према противном. Љубав према лепоти одговара одвратности према ругоби; љубав према богатству, одвратности према сиромаштву, итд.

Разни облици наклоности. — Наклоност, према томе да ли јој је предмет присутан или одсутан, будућност или прошлост, да ли га је лако или тешко постићи, пролази кроз разне периоде, разне моменте из којих настају нарочита стања духа.

Ако је предмет наклоности присутан, дух, како је говорио Босне, ужива своје добро и одмара се у њему: наклоност тада узима облик *радосћи*.

Ако је предмет, напротив, одсутан, ако смо га лишени, ако је, место добра, остварено односно зло, наша душа страда: то је *туга*.

Када добро за којим иде наша наклоност има да настане, кад га чекамо с нестрпљењем, кад га призивамо из све душе своје: то је *чежња*.

Ако нам околности изгледају такве да ће добро моћи наступити, онда рачунамо на блиско задовољство: то је *нада*.

„Чежња, рекао је Босије, јесте страст која нас гони да тражимо оно што волимо кад је одсутно“. И још: „Чежња је љубав која се односи на добро кога она нема. Нада је љубав која себи ласка да ће стећи љубљени предмет“.

Ако ће нас снаћи зло, а не добро, онда осећамо, место наде *сипрах*.

Ако је предмет наше наклоности ишчезао, ми *жалимо за њим*, и та нарочита туга се назива *жалосћ*.

Ако нас тешкоће сваке врсте удаљавају од љубљеног предмета, ми се љутимо на те запреке: то је *гнев*.

Сви ови облици наклоности зависе једноставно од околности; то су начини, облици у којима се свака наклоност може сукцесивно јављати.

Тако се патриот радује успесима своје земље. Он је тужан ако му је отацтво побеђено, понижено. Он чезне да се оно у будућности поново дигне. Он се наизменце нада и страхује за њ, кад је оно уплетено у какво војничко подухеће или у дипломатске преговоре. Он понекад жали за његовом прошлом славом. Човек честољубив, тврдица, сваки човек, једном речју, обузет каквом наклоношћу, пролази сукцесивно кроз ова разна стања.

Класификација страсти, по Боснету. — Босне је ова разна стања сензибилитета нетачно називао *сипрасћи*. „Страст, рекао је он, јесте покрет душе који, побуђен задовољством или болом који осећа или замисља у неком предмету, хоће да га постигне или избегне“. (1)

И он је набројао једанаест страсти: љубав и мржња, чежња и гађење, радост и туга,

(1) Bossuet, Connaissance de Dieu et de soi — même.

смелост и страх, нада и очајање, и најзад гнев.

Он је, у осталом, приметно да су све ове страсти у вези с једином љубављу која их све садржи или их све побуђује... „Одузмите љубав, рекао је он, па нема више страсти, додајте љубав, па ћете учинити да се све роде“.

Све друге страсти, стид, завист, такмачење, дивљење, изненађење, и друге сличне, по њему су само модификације оних једанаест првобитних страсти.

Критика ове теорије. — Данас се више не прима употреба речи *страсти* за означавање разних облика наклоности. Тек злоупотребом језика је Босие употребио овај израз, синоним силовитог стања и жарке емоције, за тако тихо, тако благо сећање, као што је нада. Још више, у својој непотпуној теорији, Босие није узео у обзир околност да је предмет наше наклоности често у прошлости, и да отуд потичу нове модификације у облику наклоности. Напоследку, Босие је произвољно набројао једанаест страсти, и ни једну више. И најзактнјијој психологији је немогуће да с том тачношћу броји разне промене и покрете љубави, због сложених елемената, који чине да су њене појаве увек друкчије.

Истински карактери страсти. — Ми мислимо да реч страсти треба задржати за означавање корисних стања сваке наклоности. Уопће умерена у својим почетцима, придружујући се у души читавој чети наклоности које међу собом деле нашу способност да волимо, свака наклоност тежи да се дигне над своје прво стање, да постане искључива и саревњива, да себи присвоји све наше мисли, да сама влада над нама.

Страст је силовита и напрасита; она себи зароби нашу вољу, помрачи нашу интелигенцију. Она уноси неред у душу. Она је понајчешће рђава и порочна. Њу можемо дефинисати: сензибилитет без реда и изопачен.

Све наше наклоности, и највише, могу, под утицајем околности, да пређу границе, да се изопаче. Не настају страсти само из личних наклоности: неумереност, тврдичење, грешно честољубље; чак и најчистија, најплеменитија осећања могу претераношћу да се изроде у рђава осећања, која треба жалити: претераност верског осећања води до фанатизма; претераност патриотског осећања може да надахне дивљом мржњом према свему што је страно; претераност очинског или материнског осећања може уродити да су са својом децом превише задовољни, што може да има непријатне последице, и да их неправедно оцењују.

Разне врсте наклоности. — Није доста разликовати само облике наклоности; њих треба и разделити на извесне класе, према сврси којој теже. Биће онолико врта наклоности,

колико има разних предмета којима је привржен свесни наш сензибилитет.

Подела наклоности. — Подела наклоности на врсте има дакле своју основу у разлици предмета на које се оне односе.

Једанпут, ми волимо себе саме: Ја је принцип наших емоција, наших осећања: отуд потичу *личне* или *еготистичне* *наклоности*.

Други пут, ми волимо друге људе, наше ближње, наше родитеље, суграђане, пријатеље: то су *социјалне*, *друштвене* *наклоности*, или осећања привржености, која се свode на љубав према другоме и која школа позитивиста, према томе, означава именом *алтруистичке** *наклоности*.

Неки пут, најзад, наш сензибилитет, прекорачив личности, везује се за идеје, за појмове нашег духа: лепо, истинито, добро; то су *идеалне* *наклоности*, које би се могле назвати и не лична осећања.

Лична осећања. — Заједнички принцип свих личних осећања јесте *љубав према себи*, која је и сама тек последица више опће наклоности, *љубави према живошћу*. Самим тим што егзистирамо, ми тежимо да истрајемо у егзистенцији, и волимо све што доприноси појачању или бар одржању нашег живота. Отуд, према разноликости самих ствари које доприносе развијању живота, посебне наклоности које се везују за разне облике егзистенције.

Истинит самоодржања. — Прва појава љубави према себи јесте *истинити самоодржања*, љубав према животу. И најбеднији људи воле живот него смрт:

Пре еградати, него мрети,
То је правило код људи. (1)

Истина, овом правилу чињенице често противрече, самоубијства га поричу. У том случају нека јака наклоност триумфује над инстинктом самоодржања. Онај који од своје воље прекида свој живот, воли га као и сви људи; али је ова љубав према животу код њега у власти неке силовите страсти која претеже на теразијама његова одлучивања. Страх од телесног страдања, осећање неког психичког бола је код самоубијце надвладао све друге обзире.

Самољубље. — Један од најкарактеристичнијих облика љубави према себи јесте *самољубље*, које не потиче само од љубави према животу, него од љубави према савршенству. Ми хоћемо не само да егзистирамо, него да се у свему одликујемо међу нашим ближњима, да их надмашимо. Од самољубља потиче велик број добрих или рђавих осећања.

У свом принципу оправдано, самољубље одиста тежи да се претераношћу изопачи. Право је сама себе поштовати, добро о себи мислити, али ипак уз један услов, да то по-

(1) La Fontaine, La Mortet le Malheureux.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

штовање и то добро мишљење и заслужимо. Међутим, из претеране љубазности према себи, ми радо не само претерујемо вредност наших способности, него и приписујемо себи способности којих немамо, а не опажемо на себи ни најочигледнијих наших погрешака.

Самољубље нас још наводи да се хвастамо безначајним и таштим особинама: оно тада постаје сујета, док *гордост*, и ако је и она за осуду, потиче од претеране свести о особинама које имају своју вредност. Дичити се лепим лицем, лепим оделом, јесте сујета; истицати своју вредност и уверавати о њој и друге тиме што смо речити, учени, јесте гордост.

Из самољубља се рађа множина осећања: љубав за похвале, за одобравање, поштовање, славољубље, такмачење, итд., осећања која су, то понављамо, оправдана сама по себи, али која се лако изопаче и постају мане; такмачење се, на пример, преобрази у саревњивост.

Властољубље. — *Љубав власти* или амбиција, јесте изданак љубави према себи. Неки људи се отимају о власт зато што власт даје прилику њиховој активности да се слободно креће, што, сем тога, истиче њихову личност на видно место па им стиче бар привидно поштовање других људи, што најзад утврђује њихову превласт, моћ над њиховим ближњима.

„Заповеднички карактер се истиче већ од детињства. Погледајте децу кад се играју: један између њих ће бити генерал, ако се играју војника, или кочијаш, ако се играју коња. Алквијад је зарана одао своју љубав за владањем. Још док је био јако млад, играо се у тесној улици пиљака. Кад је био на њега ред да баца пиљке, виде он како се примичу натоварена кола. Он испрва викаше кочијашу да заустави. А кад је овај и даље терао напред, остала се деца повуку; али Алквијад, прунивши се по земљи пред коњима: „Пређи сад, ако смеш!“ рече он кочијашу... О Наполеоновоу детињству се не зна ништа, сем што је у Бријену, кад су му другови при игрању подизали тврђавице од снега, он био тај који је командовао при нападају.“ (1)

Властољубље је више жеља власти ради власти саме, него љубав за последице које из ње настају. Амбиција је начин рада какве освојачке личности која иде затим да њена воља претегне, да влада над другим вољама, ако не и да их уништи.

Амбиција, док је сразмерна истинским силама неке личности, и док за постизање своје сврхе употребљава само средства која се могу признати, која се не морају скривати, јесте оправдана наклоност. Има племенитих и лепих амбиција; али врло често властољубље одаје намере несразмерне вредности амбициознога човека, и тако, као свака страст, може да наведе људе на грешна и кривична дела.

Љубав за својину. — Пошто је својина услов за добро личности, елемент среће, право је да убројимо међу егоистичне наклоности и

љубав за својину. „Што је наше, близу је нашем Ја; ствари које нам припадају јесу као проширење наше личности.“ (1).

Љубав за својину се јавља већ код детета, које зарана брани своје играчке, своје бележнице, књиге, против сваког покушаја присвајања. Али она заузима нарочито велико место у бригама којима је обузет зрео човек; тада она радо тежи да се пренагли, да постане манија, порок, грамзивост.

„Има људи који гомилају благо ради јединог задовољства да гомилају: неки сабиру мношину диспаратних предмета, који им никад не могу ничим послужити; други ни не помишљају да се користе оним што су себи припремили, него једину корист виде у самом гомилању: они неће своје воље да се лише в'ћа из свога билера, вина из свог подрума, златника из свога ковчежића; они примају своје приходе само да би их поново капитализовали и да би побирали нове интересе које опет капитализују; они падају у очајање на помисао да ће једнога дана требати оставити све то, и да се без свега тога слави у гроб... Тврдица често већма воли свој новац него своју децу: Молијеров Арпагон* је док з томе... Тврдица је, каже Поп,* овако исто роб као Црнац који ради у рудницима. Сва је разлика међу њима у томе што један откопава злато, а други га закопава.“ (2)

Егоизам. — Све појаве самољубља, кад прекораче меру, своде се на егоизам, то јест на морално стање неког духа који све доводи у везу са собом, са својим личним интересом.

Егоизам је сразмерно нова реч: у седамнаестом столећу се то звало самољубље, или љубав према себи. Тек 1762. гој је Речник Академије дао грађанско право, у исто време кад и речи *bienfaisance*, добротинство. Али, ако је реч нова, ствар није: увек је било егоиста. Мислим само о себи, претпостављати себе другима, то је првобитни инстинкт, савремен првом буђењу свести. Љубав према слободи, према природи, и још друга осећања, претпостављају извештај напредак у рефлексији. Човек постаје патриот, филантроп тек васпитањем; а егоист је већ самим тим што је човек. Без сумње, савремено наше друштвено стање је такве природе да развија егоизам, повећањем самосталности и благостања; али, са друге стране, цивилизација има за резултат све веће и веће јачање социјалних осећања, осећања узајамне добре воље, а тиме и удео егоизма у нашем срцу бива све мањи.

„Цивилизација, каже Огист Конт,* развијајући до неизмерног и све већег степња дејство човека на сопствени свет... цивилизација изгледа као да иште да пре свега сву своју пажњу упутимо јединој бригаи о материјалном нашем опстанку, чије одржавање и унапређење привидно сачињава главни предмет већине друштвених радња. Али, дубље испитивање показује да, напротив, развиће цивилизације непрекидно тежи да да превагу најодличнијим способностима људске природе (племенита осећања), било самог безбедношћу коју нам оно нужно улива у питању телесних потреба, о којима све мање и мање морамо да мислимо, било непосредним и сталним побуја-

(1) Garnier,* *Hraité des facultés de l'ame*, t. IV, p. 171.

(1) Garnier, op. cit., t. I, p. 132.

(2) Garnier, op. cit., t. I, p. 132.

вањем које оно лужно врши на интелектуалне чињенице, па чак и на социјална осећања". (1)

Кобне последнице егоизма. — Моралисти су често описивали странпутице егоизма:

„Гнатон, каже Ла Бријер, не познaje других невоља сем својих; он не оплакује смрт других; он се боји само своје смрти коју би радо откупио изумирањем рода људског... Гнатон живи само на себе, и сви људи укупно за њега као да и не постоје“.

Можда би се друга половина овог афоризма могла порцирати: егоист зна да има људи, и користи се тиме.

Паскал је рекао у истом смислу:

„Наше Ја треба мрвети, јер је неправедно, јер ствара од себе средиште свега. Наше Ја је другима непријатно, јер хоће да их себи зароби. Свакако Ја је непријатељ, и хтело би бити тиранин свију других људи. Треба га препријати, било да се отворено објави, било да се скрива из обавривости и да не би другима проузроковало незадовољство“.

Што нарочито треба приметити, јесте да егоист вара и обмањује сама себе. Он тражи једино срећу, али јој је пошао рђавим путем у сусрет. Без сумње, он не страда због туђе невоље, пошто он другога не воли; као што духовито каже Филдинг:^{*} „Егоизам који човека смота око њега сама као какву лопту, оспособи га да се котура по свету тако да никад не буде дирнут туђим невољама“. Али, баш зато што је сву своју љубав усредсредно на себе сама, егоист ће паћи у својим личним недаћама, кад је обманут у својој таштини, рањен у својој гордости, кад га изда здравље, изневери срећа у пословима, изворе горчина чију оштрицу неће ништа моћи ублажити, пошто се он сам одрекао свих осталих извора среће.

Егоист је дакле човек неспретан, без духа нето толико, колико и без срца. Он је правно рђав рачун у страсном свом тражењу среће. Тајна среће почива у племенитој привржености, у оданости другима. Усиљавајмо се, према томе, да се мало удаљимо од нас самих. Имајмо на уму да су најбоље наше радости оне које смо другима причинили.

„Уједињено угљевље гори“, каже инђанска пословица: тако исто јединство људи чини њихову снагу и срећу, а као и угљевље, кад се растроје, људи се гасе. Добра овога света су слађа кад их делимо, него кад их сами уживамо, и, као што је рекао неки песник басана,

„Целина не вреди колико половина“.

Света Тереза,^{*} хотећи показати да је права вредност људи у милосрђу, рекла је: „На самрти човек нема више ништа од имања; преостаје му само оно што је даровао“.

Тако исто, права лична срећа је у љубави према другима. Наше Ја је стварно задовољено само кад је потпуно заузето другим људима. Оно није никад срећније него кад је

само себе заборавило. Истински је егоизам: не бити егоист.

РЕЗИМЕ.

144. *Духовни сензибилитет* је сензибилитет појачан и руковођен интелигенцијом.

145. Чињенице духовног сензибилитета су добиле општи назив *осећања*. Свако осећање претпоставља предмет, познат од интелигенције, према томе идеју: идеју онога што волимо.

146. Сензибилитет има велику и корисну улогу у људском животу. Сем што су пријатна и дају чари животу, осећања имају и својих одлика, својих вредности сама по себи; још више, она побуђују мисао, појачавају ревност у раду.

147. Осећања су изведена из несвесног броја природних тежња, које се зову наклоности.

148. Свака наклоност се јавља у разним облицима, према томе да ли је предмет за којим она тежи присутан или одсутан, да ли је у прошлости или у будућности, да ли га је лако или тешко постићи.

149. Облике и начине наклоности је Босне погрешно назвао страстима. Страст је крајносно, силовито, претерано стање наклоности.

150. Наклоности се могу разделити у извештан број *врста*, према разлици међу предметима за које се оне везују.

151. Има три врсте наклоности: *Личне*, *социјалне* или наклоности привржености, и *идеалне* наклоности.

152. Личне наклоности имају за принцип *љубав према себи*, која опет сама потиче од љубави према животу.

153. Разне појаве љубави према себи јесу: *инстинктивна самоодржања*, *самољубље*, *властитољубље*, *љубав за својину*.

154. Оправдане у свом принципу, ове наклоности теже да пређу допуштене границе, да постану искључиве, и према томе опаке.

155. Егоизам се зове морално стање духа код кога владају искључиво личне наклоности.

Народна просвета.

Рад на просвети у новоослобођеним српским крајевима. После дивних јуначких дела која извршише наша браћа у Балканском рату, приступише се у васкрслој Старој Србији и просветним потхватима који ће достојни бити да стану упоредо са јуначким успешима на бојном пољу. О томе раду изјаснио се г. *Мирко Поповић*, начелник министарства просвете у Србији, овако:

„Чим наша победна војска, а за њом наши

(1) Auguste Comte, Philosophie positive.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

мудри државници посвршавају своје послове и границе буду означене и утврђене, започећемо ми, просветни радници, своју акцију од првенственог значаја. Разуме се, детаљан програм просветне политике нисмо израдили, али ћемо ускоро приступити делу по иницијативи и под водством мог уваженог министра г. Љубе Јовановића. Но толико већ сада могу рећи, да ћемо највећу бригу обратити народној „пучкој“ школи, које ћемо дизати свим средствима и у што већем броју. Наравно, наставни језик може бити само српски, јер њиме, било у ком дијалекту, владају сви наши нови суграђани, чак и Арнаути. Но као цивилизована држава, ми ћемо имати обзира према појединим конфесијама и према извесним покрајинским и етнографским особинама. Пошто је онај вредни народ жедан просвете, и пошто га треба убрзаним и интензивним радом што пре изједначити са народом у Србији, и духовно га ослободити, ми ћемо чинити велике жртве, не само у новцу, већ и у људском материјалу, ангажујући своје најврсније наставничке снаге у оним крајевима. Наш чиновнички пензионни фонд особито добро стоји, те с тога имамо много, још потпуно употребљивих наставника у пензији. Ове ћемо у случају потребе у прво време реактивисати код куће, само да што више и што млађе људе наместимо тамо.

Што се тиче виших школа у Старој Србији, ни ту још није донесена одлука. Али сам уверен, да ће српска влада због велике потребе чиновника што пре основати можда и макар само један факултет или правну академију у Скопљу, а можда истовремено и политехнику или какав други трговачки и економски институт, тим пре, што је онамошњи народ нарочито склон практичним струкама. За тај смер ће и српска држава чинити жртве, јер ми већ за тај циљ располажемо Коларчевим фондом од три милијона“.

Практичне обраде.

ОГЛЕД ИЗ КАТИХЕЗА ЗА IV. РАЗРЕД ОСНОВНИХ ШКОЛА.

9. КАТИХЕЗА.

О нади. О гресима против наде.

(Наставак).

3. (Зашто се морамо надати у Бога?) — Рођење Израћљаца било је веома

тешко. А када вам кажем, да су на њих пазили чувари и војници да не би побегли, онда можете мислити, да је одиста тешко било извести их из ропства египатскога. Човек без Божје помоћи не би то ни могао учинити. Узмимо други пример. Отац једнога детета лежи тешко болестан. Све је већ учињено, да му се здравље поврати, али помоћи му више ни један лекар овога света не може. Сви су они рекли да отац мора умрети. Али његово дете зна, да је Бог обећао, да ће нам дати оно, што од њега молимо и овако се моли Богу: „Боже мој, дај да мој отац оздрави и да му се врати снага, да би мене нејакога одхранити могао!“ И гле, оно, што нису могли лекари, то је учинила молитва — јер отац је оздравио. Оно, што није нико могао, то је учинио Бог. А зашто је он то могао?... (Зашто кажемо да је Бог свемогућ?) Но да ли Бог помаже свима људма?... (Зашто кажемо: Бог је добар?) Да ли ће драги Бог одиста и испунити оно, што је обећао да ће нам дати?... (Зашто кажемо: Бог је истинит?) Ако пак ми никада не заборавимо на све оно, онда би одиста највећи грех био, да се у Бога не надамо. У Бога се зашто морамо надати, јер је Бог свемогућ, добар и истинит. (П. 190.)

4. (Ко греши против наде?)

а) и б) (Колебљива нада и очајање.)

— Разуме се, да су Израћљци јако желели да добију ону лепу земљу. Али када су чули причу о џиновима, који станују у тој земљи, тада су брзо изгубили своју наду, да ће је добити. Они су били исто онаке кукавице, као и оних десет људи, који су им онако крупно слагали. Али та њихова страшљивост тим је више за осуду, што им је сам Бог ту земљу обећао. Када је Мојсије извео Израћљце из Египта, више пута им је на чудноват начин помагао само да би их до обећане земље довео. Једанпут им је дао хлеба, да не би од глади умрли. Други пут нису имали воде и претила им је опасност да од жеђи умру. Тада им је Бог на чудноват начин послао воде. Поред свега тога Израћљци су изгубили наду, да ће освојити Ханаан. Једни су мислили: „Може бити да ће нам Бог и помоћи!“ — али у то се они нису чврсто надали. Други се пак нису ни мало надали, да ће моћи ући у земљу обећања. Како су они говорили?... „Боље да смо умрли у Египту или да смо

пропали у пустињи! Наша ће деца постати пленом непријатељским!“ Овако говори онај човек, који се у Бога ни мало више не нада, или који очајава. *Против наде греши онај: 1., који се не нада тврдо, 2., који очајава и не нада се ни мало.* Понашање Израћљаца према Богу беше тежак грех против Бога, који је према њима тако добар био. Седам браће макавејске беху сасвим друкчији. Може бити да су се они и уплашили од страшнога мучења, али зато нису изгубили своју наду. И Израћљци су требали исто тако да чине. Они су требали да рекну: „Истина је у земљи има силних и јаких људи, али ми их се не плашимо. Да смо ми сами, ти би нас цинови могли савладати. Али ми нисмо сами, Бог је с нама, он нам помаже и зато уђимо слободно у ову земљу и немојмо се плашити! Бог ће нам дати победу и земља ће наша бити“. Али место тога ударише они у кукање: „Боље да смо пропали у пустињи!“ Они су пали у очајање.

в) (Сувишна нада и сујеверна нада.) — Израћљци су зато згрешили против Бога, што су се мало надали. Имаде још два греха против наде у Бога. Један је баш противан оним првим двома, наиме сувише се надати. Да би смо се могли спасти, ми се морамо владати по Божјим заповестима или ако смо згрешили да се искрено покајемо. Али код много људи с кајањем иде ствар веома тешко. Савест опомиње човека: „Покај се грешнице, док није касно! Гнев Божји ће те сустигнути ако се покајеш“. Али грешни човек често мисли овако: „Имам још доста времена да се покајем, када ми дође самртни час. Ако има Бога, он је милостив, он неће да ме баци у накао“. Као што видите, децо, такви се људи сувише много надају и тиме греше. Али зар није Бог милостив?... Бог је бескрајно милостив. Он радо прашта свакоме грешнику, али само онда, ако се искрено покаје. Да ли је Бог милостив и према грешнику, који неће да се покаје?... Није, него му прети вечитом пропашћу. — Док се на тај начин неки људи и сувише надају, па тако греше, дотле се други чудновато, управо глупаво надају. Дете је назебло и разболело се. Место да се зове лекар, неке матере мисле, да је „нагазило“ и траже у врачаре помоћи. Врачаре су лажаре, које свет варају, а ко се нада да ће му оне помоћи, тај грешни против наде у Бога. Други

опет кушају да из сана протумаче нешто, што ће се тек догодити. А заборављају да је сан лажа, а Бог је истина. Трећи опет размећу карте, да из њих ишчитају, шта ће се догодити. Све су то греси против наде у Бога, јер је то сујеверје. А Бог вели: „Ко се обрати к врачарима и гатарима, истребићу га из народа мога“. (Ш. Мојс. 26. 6.) *Против наде греши онај, 3., који се сувише нада, па због тога греши, и 4., који се нада празноверно.*

Колико је лепа врлина нада у Бога, исто су тако велики греси против наде, јер они доводе човека до сигурне пропасти. Ваља их добро упамтити и још боље их се чувати. *Против наде греши онај, 1., који се не нада тврдо, 2., који очајава и не нада се ни мало, 3., који се сувише нада, па због тога греши, 4., који се надџ празноверно.* (П. 191.)

Скупљање. — Хришћанска је нада дар Божји, драгоцени поклон неба. — Шта значи надати се у Бога?... Шта нам је обећао Бог?... Зашто се морамо надати у Бога?... Како прети Бог онима, који се сујеверно надају?... Ко грешни против наде?...

III. Примена

Нада свакога хришћанина одржава. Без наде у други живот, био би нам живот без праве радости. Али се против наде много грешни. Неки се сувише много надају, неки пак мало, трећи опет падају у очајање.

1. *Ко се не нада тврдо грешни тиме, што је невоверљив.* Многи греше тиме, што се не надају тврдо. И сам је Мојсије згрешио због тога. Бог му је рекао: „Удари штапом својим по оној стени, па ће потећи вода из ње“. Мојсије се није надао, да ће Бог одиста то учинити ради онога невернога јеврејскога народа. — Израћљци су се у пустињи често бунили против Бога, то беше грешна неповерљивост. — Често се чује, како се људи жадају: „Бог је мене сасвим заборавио!“ То су грешне речи, јер Бог увек мисли на нас. Бог нас никада не оставља, ако ми први њега не оставимо. Уздај се зато у Бога, и допусти, да он управља целим твојим животом! — Други опет овако уздишу: „Зашто не умрем једаред? Мени је цео свет досадан!“ Да ли се смемо молити да умremo? Апостол Павао овако се молио Богу: „Ја желим да умрем и да будем с Христом!“ (Филип. 1. 23.) То је хришћански. Али желети смрт зато, што нам је све постало досадно, то је незна-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

бошки; иза тога се крије слаба нада. Прави ће се хришћанин увек надати у Бога. Он управља свој поглед на небо и мисли: „Бог све зна и не оставља ме!“ А када једном дође час, да са овога света пођемо пред нашега Господа, онда се утешени можемо молити: „У Тебе сам се Господе, надао; ја се до века нећу постидети!“ (Пс. 30²)

2. *Ко се не нада не мало греши због очајања.* — Очајање је Јудин грех. Како је Јуда мислио после својега издајства?... Један црквени отац каже: „Јуда је пропао не толико због својега греха, колико због тога, што је пао у очајање“. (Бл. Августин.) И Кајин је пао у очајање. Очајање често долази после дугога грешнога живота. Многи грешници на догледу смрти место да се покају, падају у очајање.

3. *Ко се сувише нада греши због своје дрскости.* — Да ли вам је познат из библијске повести који пример сувише велике наде?... У Нојево време поквареност људи превршила је била сваку меру, њихови су греси викали на неке за освету. Када им је Ноје предказао, да ће их Бог казнити, они су га исмејали. Они су мислили: ако Бог можда и прети, он то не чини озбиљно, Али потоњ је показао, да је Бог испунио своју претњу.

4. *Грешни и онај, који се нада празноверно.* — Набројте ми неколико примера празноверне наде!... Многи држе, да је број 13 несрећан број. Ако њих 13 седи за једним столом, један мора умрети. Људи дакле мисле, да број може кога убити. То је одиста глунаво сујеверје. — „Петак је несрећан дан“. Многи људи, а особито жене, петком неће да раде. Но зашто би петак био несрећан дан? Сујеверје. — Осим тога измислиле су жене и друге дане, као зелене понедељнике, младе среде и т. д. када не раде, јер се бајаги „не ваља“. Сујеверје и леност! — „Сусрео сам се са свештеником, снаћиће ме несрећа!“ — Одиста велика увреда против освећенога слуге Божјега, коју ће казнити Бог. — Многи људи верују у вампире, вештице, „красне милостиве“, вукодлаке, змајеве и т. д. све је то сујеверје и грех против наде у Бога. — Многи родитељи, а особито старе жене, причају својој деци о аветима, утварама, гвоздензубама, бауцима да би заплашиле своју децу. Али свега тога нема и све је то сујеверје. — Знате ли, децо, од куда потиче сујеверје?... Сујеверја

имаде у свих народа. Још док Спаситељ наш Исус Христос није сишао с неба да нам даде своју свету и истиниту науку, људи су били већином незнабошци. Па када су ови незнабошци примили Христову веру, нису сасвим напустили своје лажне богове. Они су понешто и даље сачували од своје старе вере и то се до данас сачувало као сујеверје. Н. пр. многи још Срби мисле, да је мора нека гадна бабетина, која чини те људи умиру. Разуме се, да је ово сујеверје, јер ми знамо да се колера рађа у нечистоћи, а народ верује овако с тога, што је у незнабошких Срба заиста био један бог, који се звао Морана. Као што видите, сујеверје је увек нека врста идолопоклонства. А идолопоклонство је служба ђаволу. Хоћете ли ви пак да служите ђаволу? Ви сте се у св. крштењу одрекли ђавола и свих његових дела. Зато се ни пошто немојте сујеверно надати! Добар Хришћанин неће много испитивати непознату будућност, него ће рећи: **ДА БУДЕТЪ ВОЛА ТВОА!**

(Наставиће се.)

Из праксе.

НОВИЈЕ ПРОБЕ РАЧУНСКИХ ОПЕРАЦИЈА.

Од када постоје четири рачунске операције, без сумње да од тога доба постоје и пробе тих операција. Тим пробама користи се цео образовани свет. Али пробе рачунских операција дизања на квадрат и куб биле су непознате, тек ако се нисмо хтели дугим множењем бавити. Новије пробе рачунских операција протежу се пак и на операције дизања на квадрат и куб. Према томе новије пробе рачунских операција протежу се на сабирање, одузимање, множење, делење, дизање на квадрат и куб и њима се може врло добро користити у приватноме животу као и у вишим разредима основних школа а по себи се разуме и у средњим и вишим школама.

Пре него што бих се упустио у расправу тих операција, налазим за дужност своју изнети да сам ове новије пробе рачунских операција множења и делења нашао у једном немачком листу. Множење сам узео по оригиналу, делење скратно, а остале пробе по овима удесио.

Суштина пробе састоји се у овоме:

Узмимо прво *сабирање* па редом.

На пр.

$$\begin{array}{r} +26873 \\ 4564 \\ 84656 \\ 10042 \\ \hline 126135 \end{array}$$

Саберимо овај пример. Збир је 126135.

Проба пак састоји се у овоме. Не само код ове операције, већ и код осталих операција сваки фактор претварамо у број са једном цифром. Претварање у број са једном цифром бива овако: Цифре једнога броја не узимамо по њиховој вредности по десетичном систему, већ по бројној вредности и тако их сабирамо све дотле док не добијемо једноцифрен број. На пр. Од 5686 биће $5+6+8+6=25=2+5=7$.

Дакле код горњег рачунског задатка овако.

Први низ је 26873. Претворимо га у број са једном цифром овако $2+6+8+7+3=26=2+6=8$. Према томе први низ је једноцифрен и то 8. Тако исто радимо и са осталима. Од другог биће $4+5+6+4=19=1+9=10=1+0=1$. Од трећег: $8+4+6+5+6=29=2+9=11=1+1=2$. Четврти $1+0+0+4+2=7$. Сад те добијене једноцифрене низове саберемо $8+1+2+7=18$. Према горе реченом и од овог збира начинимо једноцифрен број: $1+8=9$. Једноцифрен збир једноцифрених низова = 9. Сад и од првобитног — оригиналног збира 126135 начинимо једноцифрен $1+2+6+1+3+5=18=1+8=9$. И једноцифрени збир оригинална задатка је 9.

Правило: Ако је једноцифрен збир једноцифрених низова једнак са једноцифреним низом оригинална задатка рачун је добар. Овде $9=9$ рачун је добар. У противном случају рачун није добар. Ради очигледности износим овај исти задатак овако:

$$\begin{array}{r} +26873 = 2+6+8+7+3=26=2+6=8 \\ 4564 = 4+5+6+4=19=1+9=10=1+0=1 \\ 84656 = 8+4+6+5+6=29=2+9=11=1+1=2 \\ 10042 = 1+0+0+4+2=7 \\ \hline 126135 = 1+2+6+1+3+5=18=1+8=9 \end{array} \quad \begin{array}{r} 8 \\ 1 \\ 2 \\ 7 \\ \hline 18=1+8=9 \end{array}$$

Одузимање.

На пр.

$$\begin{array}{r} 567234 \\ -138623 \\ \hline 428611 \end{array}$$

Према реченом и овде од умалимка начиним једноцифрен број $5+6+7+2+3+4=27=2+7=9$. Од тога одузмем једноцифрени умалитељ $1+3+8+6+2+3=23=2+3=5$. Од

$9-5=4$. Једноцифрени остатак једноцифреног умалимка и умалитеља је 4. Сад и добијени остатак начиним једноцифреним. $4+2+8+6+1+1=22=2+2=4$. Дакле оба остатка су 4.

Правило: Једноцифрени остатак једноцифреног умалимка и умалитеља треба да је једнак са једноцифреним остатком. У овом случају $4=4$ резултат је добар.

Ради очигледности овако:

$$\begin{array}{r} 567234 = 5+6+7+2+3+4=27=2+7=9 \\ -138623 = 1+3+8+6+2+3=23=2+3=5 \\ \hline 428611 = 4+2+8+6+1+1=22=2+2=4 \end{array} \quad \begin{array}{r} 9 \\ -5 \\ \hline 4 \end{array}$$

Има када је једноцифрени умалитељ већи од једноцифреног умалимка.

$$\begin{array}{r} 234563 = 2+3+4+5+6+3=23=2+3=5 \\ -87524 = 8+7+5+2+4=26=2+6=8 \\ \hline 147039 \end{array}$$

Једноцифрени умалимак је 5 а умалитељ 8. У овом случају од збира добијеног по бројној вредности сабраних цифара умалимковних, одузмем једноцифрени умалитељ.

На пр.

$$\begin{array}{r} 234563 = 2+3+4+5+6+3=23 \quad \text{од } 23 \\ -87524 = 8+7+5+2+4=26=2+6=8 \\ \hline 147039 = 1+4+7+0+3+9=24=2+4=6; \quad 15=1+5=6 \end{array}$$

Добијени једноцифрени остатак $1+5=6$ треба да је једнак са једноцифреним остатком оригинална задатка $1+4+7+0+3+9=24=2+4=6$. Оба су остатка једнака $6=6$ резултат је добар. Кад нису једнаки резултат није добар.

Код *множења* начинимо и множимак и множитељ једноцифреним, те тако их помножимо. Добивени једноцифрени производ треба да је једнак са једноцифреним производом задатка.

На пр.

$$\begin{array}{r} 2686 \times 3452 \\ \hline 5372 \\ 13430 \\ 10744 \\ 8058 \\ \hline 9272072 \end{array}$$

Једноцифрени множимак биће $2+6+8+6=22=2+2=4$ а једноцифрени множитељ $3+4+5+2=14=1+4=5$. Производ тих фактора = $4 \times 5 = 20$. Једноцифрени производ = $2+4=2$. Код задатка добивени производ је 9272072, од тога једноцифрени број биће $9+2+7+2+0+7+2=29=2+9=11=1+1=2$.

Правило: Ако је једноцифрени производ

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

једноцифрених фактора једнак са једноцифреним производом тих фактора, тада је рачун добар. У овом случају $2=2$. Рачун је добар.

Ради веће очигледности овако:

$$\begin{array}{r}
 20=2 \\
 4 \times 5 \\
 22 \quad 14 \\
 \hline
 2686 \times 3452 \\
 5372 \\
 13430 \\
 10744 \\
 \hline
 8058
 \end{array}$$

$9272072=29=2+9=11=1+1=2$.

Вредност и занимљивост ових проба највише се огледа код делења. Познато је да код делења правимо пробу овако: Делитељ помножимо са количником, па ако је добијени производ једнак са делимком тада је рачун добар. Ако пак има и остатка, тада тај остатак или одуземо од делимка или га додамо производу делитеља и количника.

То исто чинимо и код ове пробе, само што као што сам и напред рекао, сваки фактор начинимо једноцифреним, те тако чинимо познате операције.

На пр.

$$\begin{array}{r}
 268128 : 1924 = 147 \\
 \hline
 8572 \\
 12768 \\
 \hline
 0
 \end{array}$$

Једноцифрени делитељ биће: $1+8+2+4=15=1+5=6$. Једноцифрени количник $1+4+7=12=1+2=3$. Производ једноцифреног делитеља и количника $=6 \times 3 = 18$. Једноцифрен $1+8=9$. Једноцифрени производ једноцифреног делитеља и количника јесте дакле 9. Толики треба да је и једноцифрени делимак да рачун буде добар. Да видимо. Делимак је 268128. Једноцифрен $2+6+8+1+2+8=27=2+7=9$. Према томе $9=9$ рачун је добар.

Правило: Ако је једноцифрени производ једноцифреног делитеља и количника једнак са једноцифреним делимком, рачун је добар.

Ради очигледности овако:

$$\begin{array}{r}
 18=9 \\
 9 \quad 6 \times 3 \\
 27 \quad 15 \quad 12 \\
 \hline
 268128 : 1824 = 147 \\
 \hline
 8572 \\
 12768 \\
 \hline
 0
 \end{array}$$

Ако има остатка тад од збира одличне

вредности цифара делимкових одуземо једноцифрени остатак а остало радимо као и пређе.

На пр.

$$\begin{array}{r}
 9745,32 : 3483 = 279 \\
 \hline
 27793 \\
 \hline
 34122 \\
 \hline
 2775
 \end{array}$$

Збир бројне вредности цифара делимкових је: $9+7+4+5+3+2=30$. Од тога одуземо једноцифрени остатак. Једноцифрени остатак је $2+7+7+5=21=2+1=3$. Од $30-3=27$. Једноцифрени делимак $=2+7=9$. Толики треба да је и производ једноцифреног делитеља и количника да задатак добар буде. Једноцифрени делитељ је $3+4+8+3=18=1+8=9$. Једноцифрени количник $=2+7+9=18=1+8=9$. Производ $=9 \times 9 = 18$. Једноцифрени $1+8=9$. Дакле једноцифрени делимак је једнак са једноцифреним производом делитеља и количника рачун је добар.

Ради очигледности овако:

$$\begin{array}{r}
 81=9 \\
 9 \quad 9 \times 9 \\
 30-3=27 \quad 18 \quad 18 \\
 \hline
 9745,32 : 3483 = 279 \\
 \hline
 27793 \\
 \hline
 34122 \\
 \hline
 2875=21=3.
 \end{array}$$

Остатак можемо још обично и овако одузети од делимка: У делимку толику цифру превучемо колика је цифра једноцифреног остатка а остале саберемо. Узмимо овај случај. Једноцифрени остатак је 3. Од 974532 превучемо 3 а остало сабирамо $9+7+4+5+2=27=2+7=9$. Или ако то не би могли може се и две цифре превући на пр. 2 и 1; или од веће цифре толико одузети па пр. овде од $9-3$ остаће $6+7+4+5+3+2=27=2+7=9$.

Ради веће очигледности овако:

$$\begin{array}{r}
 18=9 \\
 9 \quad 9 \times 9 \\
 27 \quad 18 \quad 18 \\
 \hline
 9745,32 : 3483 = 279 \\
 \hline
 27793 \\
 \hline
 34122 \\
 \hline
 2775=21=3.
 \end{array}$$

Дизање на квадрат.

Проба ове операције састоји се у овоме:

Од броја што дижемо на квадрат начинимо

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

једноцифрен број. На пр. $643^2=6+4+3=13=1+3=4$ и тај број дигнемо на квадрат $=16$. Добивени број начинимо једноцифреним $1+6=7$. Толики треба да буде и добивени једноцифрени квадрат тога броја. Да видимо.

$$\begin{array}{r}
 643^2 = 36 \\
  48 \\
  16 \\
  384 \\
   9 \\
 \hline
 413449
 \end{array}$$

Квадрат је 413449. Једноцифрени $4+1+3+4+4+9=25=2+5=7$. $7=7$ резултат је добар.

Правило: Једноцифрени квадрат добијен од једноцифреног броја задатка, треба да је једнак са једноцифреним квадратом тога броја.

Ради очигледности овако:

$$\begin{array}{r}
 4^2=16=7 \\
 13 \\
 643^2 = 36 \\
  48 \\
  16 \\
  384 \\
   9 \\
 \hline
 413449=25=7.
 \end{array}$$

То исто стоји и код дизања на куб. Једноцифрени куб добијен од једноцифреног броја задатка једнак је са једноцифреним кубом тога броја.

На пр.

$$\begin{array}{r}
 523^3 = 125 \\
  150 \\
  60 \\
  8 \\
  24336 \\
  1404 \\
  27 \\
 \hline
 143055667
 \end{array}$$

Од 523 једноцифрен биће $5+2+3=10=1+0=1$. Добијени број дигнемо на куб. $13=1$. Ако је куб на пр. 27 тада од њега начинимо једноцифрен $2+7=9$. Толики треба да је и једноцифрени број куба. Да видимо $1+4+3+0+5+5+6+6+7=37=3+7=10=1+0=1$. $1=1$ резултат је добар.

Очигледно овако:

$$\begin{array}{r}
 1^3=1 \\
 10 \\
 523^3 = 125 \\
  150 \\
  60 \\
  8 \\
  24336 \\
  1404 \\
  27 \\
 \hline
 143055667=37=3+7=10=1+0=1.
 \end{array}$$

Ове пробе на први поглед изгледају да су дугачке, али после кратког вежбања кад се увежба на пр. да $5+6$ није 11 већ ($5+6=11=1+1=2$) 2 тада иду врло брзо.

На молској *Оборњичи* на Аранђелов дан 1912. год.

Јован Драгин,
с. н. учитељ.

Л у с т а к .

ПИСМО МЛАДОМ УЧИТЕЉУ.

„... Мени треба идеал, учитељ и путоказ, да ме упуте како да се нађем у свету. Ако мислите да од мене још може нешто бити, да бих могао бити користан роду свом, онда вас молим да ми одговорите, и да ме упутите како и што треба да радим. Обећавам вам“...

Такога, у главном, садржаја писмо сам ових дана добио од ученика свог који је недавно постао учитељ. У њему још има мало тужбе на сеоску интелегенцију; има и саопштење, како се млади учитељ већ месецима бави проучавањем *Историје новије филозофије* од дра Бранислава Петронијевића, а у вези с тим да се бави психологијом, парочито дечијом психологијом, посматрањем својих ученика, и т. д.

У овом личном случају, ја видим једну болест која није ретка код младих учитеља. И ја зато не одговарам младоме свом пријатељу приватним писмом, него одговор објављујем. Можда ће још који учитељ осетити да је овде и о њему реч, можда ће у овом јавном разговору већи број наћи побуде за удешавање свога живота и рада.

Ја не обећавам у овом, и у оваким одговорима оно што се тражи наведеним речима. То у ствари и није важно. Него је важно, и то је главно, драги пријатељу, да ви тражите учитеље и упутства. Одлучна је ту чињеница да ваша душа има ту свежину, да располаже с толико нервне енергије, да се доза једнога дана не исцрпи у школском раду без остатка. Или бар, у дапе кад немате школе, а у времену смо сви ми наставници прилични гавани, добро је што ону свежину и снагу, која свако јутро с нама заједно устаје из постеље, рационално трошите на самообразовање. Та ваша добра воља, тај свети немир, то вечито тра-

WWW.UNILIB.RS

жење, благословено лутање, унутрашња ватра која човека једнако гони: напред, и напред! то је благо за које треба захвалити оцу и матери, и њиховим родитељима, и родитељима њихових родитеља. Ако су нам они дали у наслеђе ту идеалистичну склоност да никад нисмо сасвим задовољни с оним што јесте, да у ономе што јесте увек слутимо оно што би могло бити, да у стварности видимо још не довољно изражен идеал; и ако нам је наш анђео хранитељ сачувао у нашем личном животу свету ватру одушевљавања и љубави, ми ћемо већ, кад било, наћи лица и идеале којима ћемо се одушевљавати, које ћемо обнављати својим животом и остваривати енергичним својим радом.

То се благо не може никоме саопштити ни најјачим речима. Али племените тежње, кад не добивају добре хране, закржљаве, утрну, губе се. Ја се бојим, драги пријатељу, да ваше методе изван школскога рада нису довољно плодне, да вам неће пружити довољно успеха, и задовољства од успевања, па да у свом покушају да студирате нећете истрајати. Тога се бојим. Зато ћу учинити једну или две примедбе на ваша саопштења о томе, чиме се бавите.

У вашем писму има једна реч која ме је највише изненадила, или коју не могу да разумем. „Нарочито сам се посветио педагошкој књижевности, наравно само теоријској“... Последња реч гони човека да у вама гледа учитеља који, кад је са својим ученицима, штеди своју снагу, ради с мање преданости, мање добро, да би после школе писао чланак о томе како треба у школи радити с апсолутном преданошћу, с потпуним самопрегором.

Такав учитељ мора болно осећати сву лажност свога положаја. И он не може веровати у себе. И ако млад, такав се мора питати да ли ће народ у опште имати користи од његова живота и рада. За таквога се бојим да ће брзо увидети безуспешност, залудност свега идеалног напрезања, па се место књиге латити карте, чаше, или да ће утонати у дремеж.

Зашто учитељ да проучава неку теоријску педагогију, кад је цео дан са децом? Зар није сва драж педагошких прописа, правила, у њиховој примени код практичног васпитавања? Зар не пружа највеће задовољство човеку то да разним методама ку-

па савладати отпорност материјала с којим ради?

И које су плодови вашег проучавања историје филозофије? Ја могу да слутим тек неке врло платонске користи од вашег читања дра Петронијевића. Читајући његову књигу, ви можете да у својој души пробудите извесно духовно врење, занос какав сте некад осетили кад сте слушали лепо предавање, да осетите духовно задовољство каквим се други опијају помоћу литре вина. Али у чари тога не верејум, него мислим да такав рад нема будућности.

У самообразовању, као и ушколском раду, треба радити далеко активнијим методама. Кад сте ви већ тако срећан, те не осећате ванредну озбиљност ових дана; када српски јунаци нису успели да вам у руке тутну друге књиге, свеједно! Али и с том књигом у руци, радите практичније. Најбољи је ученик онај, који поради на томе да о ствари, коју хоће темељно да проучи, постане учитељ коме било. Тако ће и ваше „проучавање“ књиге дра Петронијевића бити најкорисније онда, ако га уобличите у неколика популарна предавања. Није ми при руци та књига, да вадим из ње теме, али знам да се из ње може обавестити о појму и о историји покрета који се назива рационализам, просвећеност, *Aufklärung*. И кад би се на историју тога покрета у западној Европи надовезало предавање о нашем Доситеју, о Светозару Марковићу, о дру Јовану Цвијићу, ви би сте ваистину користили роду свом, а колико тек себи! И не само то. Из те се књиге може извести појам о души, о свести. И о томе се може народу држати предавање, тим пре о људским вредностима, о томе шта све има вредности за нас, о хијерархији вредности. Сетите се моје тврдње, опробајте је у пракси; ја кажем: на изванредан начин, с народом се о свачем може с успехом разговарати.

А главио је ово. Кад ви књигу читате, јер спремате предавање, или белешку за лист, ви ћете је друкче читати него кад читањем скраћујете ове „јесенске дуге ноћи“. Главно је да постанете активан. Што научите, подајте одмах даље. Тако се постаје користан, тако се у корисном раду за народ јача духом. Предавање ваше не мора бити претенциозно, чак ни сасвим дидактично. Позовите народ

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

на разговор, на једноставно читање. Народ од нас иште тако мало. Слушао сам ратара после врло доброга предавања; каже: зар то не би могло бити чешће? и не то, него само да нам се чита оно што сами не умемо да читамо!

Са друге стране, у нашем неорганизованом друштву има тако много светњака под столом, у којима свећа гори и сагорева, а никоме не светли. Не верујте да у забаченом куту така свећа гори пуним сјајем, какав би имала на отвореном ваздуху. У вртлогу, у бујици живота се развијају уравнотежени карактери, код којих нема опакога јаза између *знам* и *могу*. Уђите са досадашњим вашим знањима у народ: на сваком кораку ћете сретати браћу здраве памети, чије природне способности нису храњене и оплемењене знањима која се стичу само читањем књиге, а за властито искуство су предалека; и свугде око себе ћете имати браћу која од вас много мање знају. Спремајте се да им саопштате знања којих немају, па ћете и сам ојачати у знањима, осетићете да живите, наћи ћете радост и смисао живота, и нећете се, тако млад, очајнички питати: може ли од мене што бити. Сањарећи у осами, дух се отима нискостима живота и бесмислицама свакидашњице, и тако се кристалишу лепе мисли и племените одлуке; али не треба себично остати с тим имањем у плеснивоме куту, него их треба венчати са животом и њима облагородити стварност. Тек таке идеје јачају и постају со соли земљине, а са њима јачамо и ми у идеализму нашем, и тек у таком животу се пролепшавамо у људе који носе у својој души образ божији.

Још једну реч: свом идеализму, као злату, додајте мало практичнога бакра! И још једну: Срдачан поздрав!

Васа Стајић.

Белешке.

Деоничари нове емисије учит. Д. Д. „Натошевић“ позивају се да уплате остале рате за своје деонице. Четврта рата је за старе деоничаре К 3-50 по једној деоници, а за нове К 4-50 по деоници.

Промена у управи срп. нар. школа у Новом Саду. Управни одбор црквене општине у Но-

вом Саду у свом школском одсеку, поставио је за школског управитеља српских основних школа у Новом Саду г. Стевана Милованова проф. у срп. вел. гимназији у Новом Саду.

Државни школски надзорник у новосадским српским школама. 4. и 5. децембра о. г. походио је Др. Бајер Еде држ. шк. надзорник за Нови Сад и околину, српске основне школе у вароши и салашке на Клиси, Ченеју и Пејићевим салашима. После прегледа држао је конференцију са учит. збором, на којој је саопштио своје примедбе у појединим наставним поступцима, дисциплини, чистоти и сл. О наставном раду учитеља изразио се уопште повољно.

Читуља. У Сомбору је преминула после кратког боловања у 36. години својој *Марија Ђорђевић рођ. Печановићева*, сомборска српска народна учитељица. Покојница је пуних 16 година била учитељица у мешовитој срп. вероисповедној школи на сомборским салашима „Жарковац“. Оплакује је остарела мати и супруг. Лака јој земља!

ПРЕТПЛАТНИЦИМА. Уз прошли број „Шк. Гл.“ разаслали смо свима дужницима листиће на којима смо означили колико ко дугује. Укупан дуг прелази знатно своту од 1000 К. Но врло их се мало одазвало тој опомени. Ми молимо да се бар сада на завршетку године сети сваки своје сталешке дужности и пошље заосталу претплату, те тако олакша положај овом једином листу, који се стара за унапређење наших сталешких интереса.

Админ. „ШК. ГЛАСНИКА“.

Освећење друге школске зграде у будимској епархији, у селу Илочцу. У прошлу недељу освећена је новосазидана школска зграда у Илочцу. Ова зграда, као и још неке, које се зидају у будимској епархији, подигнута је делом из добровољних прилога свега српског народа, делом већег прилога у износу 500 К као поклона г. и г. Евгена и Петронеле Думча, а делом прилога олд. сиром. становништва у износу 500 Круна. Стара зграда није порушена, него је преоправљена за учит. стан, који је сад проширен, а уз стару зграду гордо се диже новосазидана школска дворница, која је до данас најлепша зграда у целом селу. — Пред крај службе Божје свештеник Милан Костовић са окупљеним народом отишао је у нову школску дворану, где је на свечан начин школа освећена, а свећеник је на освећењу народ поучио, како треба

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

да воли своју школу и да не жали за опстанак њезин жртвовати колико год може. После неколико декламација школске деце завршена је ова велика народна свечаност уз бурно клицање и одавање хвале у првом реду племенитим добротворима г. и г. Евгену и Петронели Думча, и осталом свесном српском народу.

„Баћушка“ и учитељска плата. На Могилевској земској скупштини у Русији октобра о. г. дознало се да „баћушке“ свештеници који управљају црквено парохијским школама газдују лепо са учитељским платама. По претресању предлога финансијске комисије, саопштио је један члан да многи учитељи по неколико месеци не примају плату иако је иста тачно издата епархијском савету. Председник управе саопштио је да му се пријавило 20 учитеља, да по 5—6 месеци не примају плату. Они веле, баћушка се изговара да није примио паре од земства и из сажаљења према бедном учитељу даје му из својег џепа по 40 копјејака на недељу. Овако је по свима губернијама. Земства доставе још у јануару новац за школске потребе, а школе остану опет без огрева, послуге и др. По пегде баћушке од своје сламе пошљу 2—3 воза да се школа греје. Скупштина земства наредила је управи да преко епарх. савета позове „баћушке“ да уредно и на време издају плате учи-

тељима. Али су спремне да у крајњем случају, ако то опомена не помогне, саме директно поштом шаљу плате учитељима. Учители ће међутим још чекати да се види како ће се баћушке одазвати. Благо школи и учитељу!

„Pelikan Special“. Позната светска фирма Günther Wagner израдила је нову врсту гуме за брисање. Фабрикат је тако брижљиво израђен да сваки потез оловке брзо и чисто скида. Ванредно је добар фабрикат за брисање већих површина на хартији, хартију не дере и веома незнатно троши. Не лом се и дуго траје. „Pelikan Special“ је поуздана и штедљива гума за брисање. Многе изјаве признања фирми Günther Wagner сведоче, да ће се та гума одомаћити свугде. Па и нарочита зеленкаста боја гуме, која је разликује од других гума у трговини подићи ће јој потрошњу, а уз то није скупља од других добрих гума. „Pelikan Special“ може се набавити у свакој бољој књижари и папирници у 13 разних величина од К—06 до К 1-80 по комаду.

Уредништво „Шк. Гл.“ добило је ову гуму и може је без зазора препоручити.

„Школски Гласник“ броширан за 1909., 1910 и 1911. може се добити à К 4.—.

Књижевни оглас.

40 №№
въ годъ и
3 бесплат.
приложенија

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1913 г.

на ЕЖЕНЕДЪЛЬНЫЙ профессиональный и общественно-педагогический журналъ

Москва,
VIII годъ
изданія

„НАРОДНЫЙ УЧИТЕЛЬ“

Съ 1912 г. журналъ выходитъ ЕЖЕНЕДЪЛЬНО, кромѣ лѣтнихъ мѣсяцевъ.

Въ журналъ участвуютъ видные дѣтели по народному образованію.

Всюду собственные корреспонденты. Живая связь съ народнымъ учительствомъ и земскими дѣтелями. Разнообразныя иллюстраціи.

Постоянные отдѣлы журнала:

I. Вопросы народного образования въ Государственной Думѣ. II. Въ учительскихъ обществахъ. III. Хроника народного образования. IV. Изъ жизни заграничной школы. V. Народное образование въ земствахъ и городахъ. VI. Въшкoльное образование. VII. Педагогическое обозрѣніе. VIII. Сообщенія съ мѣсть. IX. Новости педагогической, учебной, дѣтской и народной литературы. X. Справочныя свѣдѣнія по народному образованію. XI. Въ помощь самообразованію. XII. Среди книгъ (библиографія). XIII. Школьная практика. XIV. Письма въ редакцію. XV. Почтовый ящикъ.

Въ 1913 г. веѣ годовые подписчики получатъ **БЕЗПЛАТНО** 3 приложения:

- 1) **20 ЛЕКЦІЙ** Н. Е. Румянцева по педагогической психологiи (въ 1-мъ полугодiи)
- 2) **КАЛЕНДАРЬ—СПРАВОЧНИКЪ** (2-ую часть — справочникъ 286 страницъ) при № 1.
- 3) **АЛЬБОМЪ** (настѣнныхъ) портретовъ знаменитыхъ педагоговъ.

Подписная цѣна — 3 руб. — со веѣми приложениями. Допускается разсрочка: при подпискѣ 2 руб. и 1 руб. къ 1 апр. За границу 5 руб.

==== Адресъ ред. Москва. Тверская, застава Царскій, д. 4. ====

Подписавшіеся до января получатъ №№ за декабрь **БЕЗПЛАТНО**.

Редакторъ *О. Н. Смирновъ*.

Издательница *Л. П. Смирнова*.

Скупљена дјела Јована Амоса Коменскога.

„Руска Школа“ донела је о чешком издању Скупљених дјела Ј. А. Коменскога на стр. 50.—51. о. г. из пера *Н. Бахѣина* овај реферат: „Савез учитељских друштава у Моравској (Ustřední Spolek Jednot učitelských na Moravě) започео је важно подuzehe: Критично знанствено издање скупљених дјела свога великога земљака у 30 свезака. Дјела су ново редигована, испоређена са оригиналима, провиђена предговорима, вариантама, биљешкама, казалима, и библиографијом, факсимилима и илустрацијама. Латинска дјела ће се издавати у оригиналу са потребним тумачењем њихових садржаја на чешком језику и главна од њих такођер у новом чешком преводу *Ј. В. Новака*, професора у Прагу. Главна је редакција повјерена познатоме познаваоцу *Ј. А. Коменскога*, аутору неколиких студија о њему, професору *Јурјевског свеучилишта*, доктору филозофије и вјерознанства *Ј. Квачали*, поријеклом Словаку; осим тога свака ће свеска имати свога посебног уредника“...

Упозорујемо на ово прво знанствено издање скупљених дјела Коменскога све славенско учитељство и интелигенцију, јер свакако би требало, да барем школске и друштвене књижнице не буду без Коменских дјела, овог највећег реформатора и творца модерне пучке школе и осим тога неоцијењенога до сада филозофа-панзофа, који је тражио, да обузмије све и уреди за све и свакога, о коме је сам велики филозоф *Лајбниц* написао: „Доћи ће вријеме, Коменски, када ће сви племенити људи тебе славити због свега, што си радио, чему си се надао и шта си жељео“.

Цијелокупно издање Коменских дјела раздијељено је, по садржају у неколико нивоа: I.—II. свеске донеће филозофска дјела, IV.—XI. педагошка, XII.—XIV. вјерско-знанствена, XV.—XVIII. практична, XIX.—XXII. апокалиптична, XXIII. пјесничка, XXIV. повјесничка, XXV. политичка дјела, XXVI.—XXX. кореспонденцију, биљешке, одломке, казала ствари и свеопће лично казало.

Раздиобом подuzeћа на цијели низ година — годишње ће изаћи двије свеске — раздијељене су и жртве, те омогућене и за оне, који не имају изобила земских добара.

До сада изашле су три свеске: XV. у којима су ових осам чешких дјела: *Писма на небо* (решава социјално питање), *Размишљање о хришћанској усавршености*, *Необорив град* и *Туробан* (утјешна писма), *Лавиринт светиа и рај срца*, најпопуларније чешко дјело Коменскога, *За сиротињство*, *Дубљина безбједности*, *Одрицање свјејта*, (идејна слично *Лавиринту*). Свеска од 520 страница са 6 прилога стаје 8 К, фино укоричено 9 К. — Свеска VI. која има шест педагошких дјела Коменскога на латинском језику али са чешким предговорима, биљешкама и казалима: *Leges Gymnasii Lesnensis*, *Didactica Dissertatio* (о учењу латинскоме језику), *Diogenes Cynicus* и *Abrahamus patriarchus* (двiје позоришне игре за школску омладину), *Regulae vitae* (пиема пуна премудрости живота) и гласовити *Linguarum Methodus novissima* — осим дидактике најсавршеније дјело Коменскога, садржавајући много више него што наслов му наговешћује. Свеска од 557 стр. са 1 прилогом стаје 10 К, са латинским изводом предговора 11 К. — Свеска XVII. садржава 5 чешких дјела о *Друштву Чешке Браће*: „*Ред Друштва*“ описујући на чешком и латинском језику црквени устав Чешке Браће, *Haggaeus redivivus* и *Пишана о Друштву* — критично размшљање Коменскога о недостацима, маанама и задаћама чешкобратског Друштва, *Огласи Пути мира* двије узорне полемичке обране писма проничког духа, које ће оставити у души читалаца сигурно дубоку бразду. Свеска XVI. од 536 стр. са 6 дивних прилога је уз цијену од 8 К, укоричена 9 К.

Осим скупљених дјела Коменскога издаје Савез учитељских друштава у Моравској и знанствен зборник: „*Писмара за издржавање о животу и раду Ј. А. Коменскога*“, кому је уредник свеучилишни професор *Др Ј. Квачала* у *Јурјеву*. До сада изашла су два броја *Писмара* (по 1 К) са овим садржајем: I. Програм *Писмара*, O тачном схваћању вјерског развоја: